

Makale Geliş | Received: 30.05.2024
Makale Kabul | Accepted: 14.08.2024
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2024
DOI: 10.20981/kaygi.1492672

Sedat BİNGÖL

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.
Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Mardin, TR.
Mardin Artuklu University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Mardin, TR.
ORCID: 0000-0002-8431-4159
sedatbingol2@gmail.com/sedatbingol@artuklu.edu.tr

Wilhelm von Humboldt'da Ulusal Karakter ve Dil İlişkisi

Öz: Humboldt açısından her dil onu konuşan ulusun ya da halkın dünya görüşünü, değerlerini ve kültürel kimliğini yansıtır. Bir ulusun değerleri, kültürü ve kimliği, o ulusu diğer uluslardan ayıran öğeler olarak karşımıza çıkar. Ulusların sahip olduğu bu öğelerin o ulusun karakterini meydana getirdiğini ifade eden Humboldt, ulusal farklılığı ve çeşitliliği açıklayan ve ulusal birliği tarif eden bir hipotez olarak 'ulusal karakter' terimini ortaya atar. Esasen ulusal karakter, ulusun tinine ve ulusa özgü niteliklere gönderme yapar. Bu noktada Humboldt, dili de o dili konuşanların ulusal karakterinin bir ifadesi ve yansıması olarak belirler. Ancak aynı zamanda dilin de ulusun karakteri üzerinde bir etkisi olduğunun altını çizer. Dolayısıyla Humboldt temel olarak dilin ulusal karakterden etkilendiğini ve ulusal karakterin de dilden etkilendiğini iddia eder. Böylelikle Humboldt için dil yalnızca duygu ve düşünceleri ifade eden bir iletişim aracı değil, ulusun tinini de belirleyen ve şekillendiren bir araç olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada, Humboldt'un dil ve ulusal karakter arasında kurduğu ilişki ortaya konarak söz konusu ilişkinin geçerliliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Düşünce, Humboldt, Ulus, Ulusal Karakter.

The Relationship between National Character and Language in Wilhelm von Humboldt

Abstract: For Humboldt, every language reflects the worldview, values and cultural identity of the nation or people who speak it. The values, culture and identity of a nation appear as elements that distinguish that nation from other nations. These elements that nations have create the character of that nation. Humboldt introduces the term national character as a hypothesis that explains national difference and diversity and describes national unity. Essentially, national character refers to the spirit of the nation and the characteristics peculiar to the nation. At this point, Humboldt defines language as an expression of the national character of the speakers of that language. But at the same

time, language also has an impact on the character of the nation. Therefore, Humboldt basically claims that language is affected by national character and national character is affected by language. Thus, for Humboldt, language is not only a means of communication that expresses feelings and thoughts, but also a tool that determines and shapes the spirit of the nation. In this study, the relationship Humboldt established between language and national character will be revealed and the validity of this relationship will be discussed.

Key Words: Language, Thought, Humboldt, Nation, National Character.

Giriş

Wilhelm von Humboldt ile ilgili Türkçe literatürde kaleme alınan yazılara bakıldığında, onun ulusal karakter ve dil arasındaki ilişkiye dair düşüncelerinin genellikle dil-kültür ilişkisi ya da dil-tin ilişkisi şeklinde karşılık bulduğu gözlenir. Esasen bu karşılıklar hatalı karşılıklar değildir çünkü Humboldt'un ulusal karakterden kastı gerçekten de ulusun tını, ulusun tinsel özellikleri ve ulusa özgü niteliklerdir. Bir halka ya da ulusa özgü bütün tinsel özelliklere de o halkın kültürü demek de bir sakınca yoktur. Dolayısıyla ulusal karakter esasen bir ulusu diğer ulus ya da halklardan ayıran tinsel ve kültürel özellik ve niteliklere göndermede bulunur. Ancak Humboldt terminoloji olarak doğrudan *Nationalcharakter* (ulusal karakter) terimini kullanır. Humboldt bu terimi kullandığı için terimle ne anlatmak istediğini değil de terimin kendisini kullanmak daha uygundur.

Humboldt'un ulusal karakter ve dil ilişkisi konusundaki temel iddiası, ulusal karakter ve dilin birbirini karşılıklı olarak belirlediği, etkilediği ve biçimlendirdiğidir. Ancak o, dilin mi önce ulusal karakteri biçimlendirdiği yoksa ulusal karakterin mi dili önce biçimlendirdiği tartışmasına girmekten kaçınır. Esasen bunu tartışmaya değer görmez. Bu metinde hem Humboldt'un ulusal karakter ve dil ilişkisi üzerine görüşlerini açık hale getirmeye çalışacağız hem de onun ele almadığı 'öncelik' meselesinin bir sorun olarak karşımızda durduğunu göstermeye çalışacağız. Bunu yaparken de kökensel olarak dilin bir önceliği olduğunun ancak ulus ortaya çıktıktan sonra artık ulusal karakterin dili biçimlendirme konusunda bir önceliğe sahip olduğu argümanını ortaya atacağız.

Bütün bu hususların daha anlaşılır olabilmesi için ilk olarak Humboldt'un dilin doğasına ilişkin görüşlerini açıklamak gerekir. Humboldt'un dilin doğasına ilişkin görüşlerine odaklanıldığında, onun dili yalnızca düşüncenin ve duygulanımların bir dışavurumu ya da ifadesi ve özneler arası iletişimin bir aracı olarak görmediği açıkça görülür. Onun dile ilişkin görüşlerinin temelinde dil ve düşünce arasında bir birlik olduğu inancı vardır. Bu nedenle bu çalışmanın ilk bölümü dil-düşünce ilişkisine ayrılacaktır. Bu ilişkinin aydınlatılması ulusal karakter ve dil arasındaki bağlantının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. İkinci bölümde bu bağlantı ve ilişkiye odaklanılacaktır. Son bölümde ise Humboldt'a yöneltilen eleştirilerle birlikte genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1. Dil ve Düşünce İlişkisi

Humboldt'a göre, dil ve düşünce arasında bir özdeşlik söz konusudur. Dil ve düşüncenin ayrılmaz bir biçimde iç içe geçmiş olduğunu iddia eden Humboldt için "dil olmadan düşünmek imkânsızdır" (Humboldt 1906: 323)¹. Onun açısından "dil, yalnızca kendisinden bağımsız düşüncelerin belirtilmesi değildir; daha ziyade

¹ Burada okuyucunun zihninin berraklaşması adına Humboldt'un eserleri hakkında bilgi vermekte yarar var. Humboldt'un neredeyse bütün yazıları Prusya Bilimler Akademisi (Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften) tarafından 17 cilt olarak *Wilhelm von Humboldts Gesammelte Schriften* (Wilhelm von Humboldt'un Toplu Yazıları) başlığıyla 1903 yılından başlayarak yayımlanmıştır. Söz gelimi, Humboldt'un dil ile düşünce arasındaki ilişkiyi ele aldığı *Über Denken und Sprechen* isimli yazısı söz konusu toplu yazıların 7. cildinin ikinci baskısında (1908) yer almaktadır. Onun dil üzerine düşüncelerini kapsamlı bir şekilde okuma fırsatı bulduğumuz belki de en önemli eseri olan *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts* başlıklı kitap Humboldt hayattayken yayınlanan son kitabıdır. Bu kitap da *Gesammelte Schriften*'in 7. cildinin birinci baskısında (1907) yer almaktadır. Bu kitabın Cambridge Üniversitesi yayınlarından çıkan iki İngilizce baskısı bulunmaktadır. 1988 yılındaki baskının başlığı *On Language: The Diversity of Human Language-Structure and its Influence on the Mental Development of Mankind* şeklindedir. 1999 yılındaki ikinci baskının başlığı ise birkaç kelime değişikliği ile *On Language: On the Diversity of Human Language Construction and its Influence on the Mental Development of the Human Species* başlığı ile yayınlanmıştır. Bu eserin tamamı olmasa da bir kısmının çevirisi, Gürsel Aytaç'ın derleyip çevirdiği ve Phoenix Yayınevinden çıkan *Klasik Alman Dil Felsefesi Metinleri: Herder – Fichte – Humboldt* isimli eserin içinde yer almaktadır. Bu çalışmamızda en çok referans verilecek eser *On Language* kitabı olacaktır. Referanslar Almanca, İngilizce ve Türkçe baskıların karşılaştırılarak okunmasıyla birlikte İngilizce baskıya verilecektir. Ancak *Gesammelte Schriften* içinde yer alan ve İngilizce çevirisi olmayan diğer yazılarla ilgili referanslar metnin Almanca orijinalinden verilecektir.

düşünmenin biçimlendirici organıdır” (Humboldt 1906: 374)². Dolayısıyla bu alıntıda da görüldüğü gibi dil, düşünceyi şekillendiren oluşturucu bir öge olarak karşımızdadır. Martin L. Manchester için buradaki temel iddia, düşünmenin dili gerektirdiği, dilin düşünmenin gerçekleşmesi için gerekli bir koşul olduğudur (Manchester 1985: 30). Dilin düşünmenin biçimlendirici organı olmasını Hans Aarsleff ise şu şekilde açıklar: Dilin sözcükleri, zihnin deneyimden çıkarmış olduğu ayırt edilmemiş sentezi parçalara ayırır, böylece kavramların hem varoluşunu hem de sabitliğini güvence altına alır ve düşüncenin verimli bir biçimde yayılmasını mümkün kılar. Dil bu anlamda düşüncenin organıdır; iletişimin faydacı amacına yönelik düşüncenin yalnızca gölgegörüngüsel (*epifenomenel*) dışsal tezahürü değildir. Çünkü eğer durum böyle olsaydı, sözcüklerin algının özerkliği tarafından zihne hazır olarak sunulan kavramların etiketlerinden oluşan bir adlar dizgisinden ibaret olduğu yönünde yanlış bir varsayımda bulunmuş olurduk (Aarsleff XIX: 1988). Dolayısıyla Humboldt için dil, yalnızca belirten, gösteren ve temsil eden değildir; yaratıcı bir gücü vardır. Bu bakımdan düşüncenin kurucu unsurudur.

Dil ve düşüncenin ayrılmaz bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğunu ileri süren Humboldt, zihinsel temsil ve tasavvurların dil olmadan kavram haline gelemeyeceğini iddia eder. Onun açısından düşünsel etkinlik, ses aracılığıyla söz içinde dışsallaştırılır ve duyular tarafından algılanabilir hale gelir. Ancak burada bir üreten üretilen ilişkisi yoktur. Yani, düşünsel etkinliğin dili ürettiğini söyleyemeyiz; düşünsel etkinlik sesle bağlantı kurmak durumundadır. Aksi takdirde düşünme açıklığa kavuşmaz, zihinsel temsil bir kavram haline gelemez (Humboldt 1906: 374,375; krş. Humboldt 1988: 54,55). Dil ve düşünceyi özdeş olarak tayin eden Humboldt, sözcük ile kavramın da birbirinden ayrılamayacağını ileri sürer. Onun açısından kavram ilk olarak sözcük tarafından tamamlanır, sözcük yoluyla mükemmelliğine ulaşır. Bu bakımdan ikisi birbirinden ayrılamaz. Bu noktada Humboldt iddiasını daha keskin hale getirir. Onun deyişiyle “sözcükleri yalnızca

² Cümlelerin Almanca orijinali şu şekildedir: “Die Sprache nicht bloss die Bezeichnung des, unabhängig von ihr geformten Gedanken, sondern selbst das bildende Organ des Gedanken ist.”

işaret olarak görmek tüm dilbilimi ve dilin her türlü doğru değerlendirmesini yok eden temel yanılgıdır” (Humboldt 1906: 428). Taylan Altuğ'un öne sürdüğü gibi bilinç, düşünce birimleri olarak kavramlar oluşturmada göstergeler ve işaretler kullanmak durumundadır. Aksi halde, düşünce şekillenmez ve üretilmiş kavramlar birliğini yitirir. Bu açıdan sözcükler, kavramları düşünce birimleri olarak kurmak ve korumak için zorunludur. Sözcük, form almamış düşünce kümesinden bazı nitelikleri ve özellikleri çıkararak bunları ilişkilendirir. Böylece seslerin seçimi ve diğer sözcüklerle kurduğu ilişkilerle söz konusu niteliklere ve özelliklere belirli bir biçim verir (Altuğ 2017: 67).

Manchester açısından düşünmenin söylemsel olduğu ve dil tarafından gerçekleştirildiği iddiası, felsefe tarihinde zaman zaman ortaya atılan ancak çoğu zaman belirsiz ve açığa kavuşturulmamış bir biçimde ileri sürülen bir iddia türüdür. Humboldt bu geleneğin bir parçasıdır ve onun iddiaları ondan önceki filozoflarda mevcut olan bir düşünme ve dil görüşüne dayanır (Manchester 1985: 41). Söz gelimi G. W. Leibniz, göstergeler sisteminin akıl yürütme konusunda yardımcı olduğunu düşünmesine rağmen, dili, kavramın ve de kavramsallaştırmanın bir tamamlayıcısı olarak görmez. John Locke ve ardılları ise dilin zorunlu olarak kavramların inşasında ve hafızada tutulmasında rol oynadığını iddia etme eğilimi gösterir. Humboldt bu problem alanının içinde yer alır. Humboldt'a göre, düşünce birimlerinin inşası olarak kavramsallaştırma, düşünme için gerekli bir koşuldur ve dil de kavramların inşası için gerekli bir koşuldur (Manchester 1985, 50). Altuğ ise, Humboldt'un düşünmenin dili gerektirdiği, dilin düşüncenin kurucu unsuru olduğu konusundaki tartışmasının Johann Georg Hamann ve Johann Gottfried Herder'e dayandırılabilceğini ileri sürer.

Altuğ açısından Humboldt, Hamann ve Herder'in Aydınlanma felsefesinin dil anlayışına karşı başlattıkları tartışmayı devam ettirir. Aydınlanma felsefesi dil ve düşünceyi iki farklı faaliyet olarak görür ve dili yalnızca düşüncenin iletilmesinin bir aracı olarak tasvir eder. Altuğ'a göre Hamann, dili aklın bir ürünü ya da aracı olarak

gören Aydınlanmacı düşünceye karşı çıkararak dilin aklın oluşturucu ve üretici bir bileşeni olduğunun altını çizer. Çünkü zihin ilk olarak birtakım ideleri form haline getirip sonra da bunlara isim vermez; aksine, düşünmek esasen semboller kullanmaktır. Herder de Hamann gibi, dil ve düşünmenin birliğini savunur. Herder açısından biz yalnızca dil içinde düşünürüz ve düşünme yetisinin gerçekleşmesi sadece dil ile mümkün olabilir. Dil olmadan düşünme ve düşünme olmadan dil işlevsiz kalır (Altuğ 2017: 60-62).³ Altuğ'un bu görüşlerinin esin kaynağı Robert L. Miller'dır. Miller, Humboldt'un düşüncelerinin özellikle Herder'le benzerlik taşıdığını kabul etmesine rağmen, Humboldt'un Herder'den bütünüyle farklı bir varsayımla işe koyulduğunu iddia eder. Miller'a göre Herder, Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi* kitabını dil sorunuyla yeterince ilgilenmediğini düşündüğü için reddeder. Ancak Humboldt, Kant'ın bilgi teorisini kabul eder ve Kant'ın nesnellik kavramının ilkelerini dil sorununa uygular (Miller 1968: 25). Miller bu iddiayı da esasen Ernst Cassirer'in *Die Kantischen Elemente in Wilhelm von Humboldts Sprachphilosophie* (*The Kantian Elements in Wilhelm von Humboldt's Philosophy of Language*) isimli metnine ilhamla ortaya atar.

Kant'ta nesne bir bilgi nesnesidir; bir görünüş nesnesi olarak 'kendinde' belirlenmez. Daha ziyade onun belirlenimi zihnin üretkenliğiyle büyür. Somut bir nesnenin kavranması ve belirlenmesi yargının senteziyle temellenir. Kavramların nesnelere söz ettiğimizde zihnimizde olan çokluğun birliği ve zorunlu bağlantısı, yargı işlevi tarafından gerçekleştirilen 'eylem birliğine' kadar uzanır. Kavramsallaştırma ancak nitelik, nicelik ve ilişki yargıları sayesinde gerçek evrensellik ve zorunluluk kazanır ve böylece 'varlık' alanına, nesnellik alanına aktarılır. Cassirer'e göre, Humboldt'un dil felsefesi bu noktada eleştirel epistemolojiye bağlanır. Cassirer için Kant'ın yargının başarısı ya da becerisi olarak tanımladığı şeyi, Humboldt zihnin somut yaşamında ancak dil ile olanaklı

³ Taylan Altuğ'un bu görüş ve düşünceleri Robert L. Miller'ın *The Linguistic Relativity Principle and Humboldtian Ethnolinguistics* kitabının "Hamann, Herder, Humboldt" başlıklı bölümüne dayanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için söz konusu kitabın ilgili bölümüne bakılabilir.

olabileceğini gösterir. Dolayısıyla Humboldt, düşüncenin nesneleşmesinin dilin nesneleşmesi yoluyla gerçekleşebileceğini ileri sürer (Cassirer 2013: 116,117). Bu noktada Miller'ın ileri sürdüğü gibi, nasıl ki Kant için sentez, önceden verilmiş şeylerin bir birleştirilmesi olmayıp daha çok bileşenlerin doğasını belirliyorsa; Humboldt için de dil yalnızca sözcüklerin onlardan bağımsız bir takım fikir ve düşüncelere eklenmesi değildir, bilişsel sürecin kendisine katılan bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır (Miller 1968: 26). Humboldt'un deyişiyle "dil, bir sözcükte ya da bağlantılı söylemde, bir edimdir, zihnin gerçek yaratıcı icrasıdır" (Humboldt 1988: 183).

Humboldt'un iddialarını Leibniz ve Locke gibi ondan önce gelen filozofların dil ve düşünce konusundaki görüşlerine dayandıran Manchester'ın ve onun dilin düşüncenin kurucu unsuru olduğu konusundaki tartışmasının kaynağının Hamann ve Herder olduğunu iddia eden Altuğ'un aksine Cassirer ve Miller, Humboldt'un dilin düşünmeyi biçimlendirdiğine ilişkin görüşünün Kant'a dayandığını ileri sürer. Her düşünürün felsefi ilgisi, araştırma alanları ve hatta problemlere yaklaşım tarzları içinden çıktıkları düşünce geleneklerine göre şekillenir. Bu nedenle Humboldt'un kendisinden önce benzer konularla ilgilenmiş düşünürlerden etkilenmesi veya düşünceler arasında bir ortaklık olması oldukça doğaldır. Ayrıca onun Kant'tan hareketle epistemolojik öznenin faaliyetini dil alanına uygulaması da düşüncelerin birikerek çoğalması hususuna iyi bir örnektir. Humboldt'un da dediği gibi, "insan her zaman zaten mevcut olanın üzerine inşa eder" (Humboldt 1988: 29, krş. Humboldt 1907: 23). Sonuç olarak yukarıda incelediklerimizin bize gösterdiği gibi, Humboldt için dil ve düşünce arasında bir birlik ve özdeşlik vardır ve dil düşünmenin yaratıcı ve kurucu unsurudur.

2. Ulusal Karakter ve Dil İlişkisi

Dilin yalnızca işaret eden, temsil eden ve düşüncelere bir takım sözcükler ekleyen bir yapıda olmaması ve bunun yanı sıra düşünceyi de oluşturması onun yaratıcılığını gözler önüne serer. Humboldt bu yaratıcılığın altını çizmek için dilin

bir etkinlik olduğunu ifade eder; “o bir eser (*ergon*) değil, bir etkinliktir (*energeia*)”⁴ (Humboldt 1988: 49). *Energeia* ve *ergon* sözcüklerini temel olarak Aristoteles'ten hatırlıyoruz. Aristoteles'in *Metafizik* kitabının *Theta* bölümünde varlık, olanak halinde (*dynamis*) var olanlar, amacını kendinde taşıyarak (*entelekheia*) var olanlar ve etkinlik halinde (*energeia*) var olanlar olarak ayrılır (Aristoteles 2016: 2009; krş. Aristoteles 2014: 393,394). Bu bakımdan Aristoteles'in ontolojisinde *energeia*, 'fiil', 'faaliyet', 'fiil haline geçme' ve 'bilfiil' anlamlarına gelir ve 'iş' ve 'eser' anlamlarına gelen *ergon* sözcüğünden türetilir.

Onur Bilge Kula, Humboldt'un dili çözümlmek için kullandığı *ergon* ve *energeia* kavramlarının Ferdinand de Saussure'de yerini *langue* (dil) ve *parole* (söz) kavramlarına bıraktığını söyler. Kula, söz konusu kavramların Noam Chomsky'de karşımıza *competence* (yeterlik) ve *performance* (icra) olarak çıktığını ileri sürer. Kula'ya göre, *ergon*, *langue* ve *competence* kavramları tarihsel ve toplumsal bir sistem olarak dilin sahip olduğu nitelikleri ve olanakları anlatır. *Energeia*, *parole* ve *performance* da konuşmacının söz konusu nitelikleri ve olanakları kullanma ve biçimlendirme yeterliğini dile getirir (Kula 2012:145)⁵. Ancak Humboldt'un Saussure'de olduğu gibi dil ve söz ayrımına gittiğini söylemek güçtür. Humboldt'da dil, sözün ve konuşmanın üretken etkinliğidir. O, dil ve söz arasında temel bir ayrıma gitmez; dil, esasen sözdür, konuşmadır. Humboldt'un *ergon* ve *energeia* sözcüklerini kullanmasının sebebi, dili ölü bir ürün ya da eser (*ergon*) olarak değil, daha ziyade

⁴ Cümlelerin Almanca orijinali şu şekildedir. “Sie selbst ist kein Werk (Ergon), sondern eine Thätigkeit (Energeia).”

Ayrıca bu cümle, Wittgenstein'in *Tractatus*'ta söylediği “felsefe bir öğreti değil, bir etkinliktir” (“Die Philosophie ist keine Lehre, sondern eine Tätigkeit”) (TLP, 4.112) sözüne de kaynaklık etmiş olabilir.

⁵ Burada Saussure ve Chomsky'nin söz konusu kavramlarının açıklamasını yapmak çalışmanın kapsamını oldukça genişletecektir.

Bu nedenle Saussure'ün *langue* (dil) ve *parole* (söz) arasında yaptığı ayrım için bkz.: Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual. ss. 40-46.

Chomsky'nin *competence* (yeterlik) ve *performance* (icra) arasında yaptığı ayrım için de bkz.: Chomsky, N. (2015). *Aspect of the Theory of Syntax*, Cambridge/Massachusetts/London: The MIT Press. ss. 1-14.

Ek olarak Pierre Bourdieu, Kula'dan önce Saussure ve Chomsky'nin söz konusu kavramları arasında benzerlik kurmuştur. Ayırtılı bilgi için bkz.: Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power* (trans. by G. Raymond and M. Adamson). Cambridge: Polity Press. ss. 43,44.

bir üretme, yaratım ve içsel bir zihinsel etkinlik (*energeia*) olarak görmesidir. Dolayısıyla Humboldt, dilin edimsel, aktüel ve gerçek boyutunu göstermek amacıyla onun *energeia* olduğunun altını çizer. Dil, söylem ve üretim ediminde var olur. O, yazının ölü bir ürünü değildir, sözün içinde var olur; sözün ve konuşmanın üretken etkinliğidir.

Humboldt açısından sözün ve konuşmanın üretken etkinliği olarak dil, yalnızca düşüncenin zorunlu olarak tamamlanması ve mükemmelleşmesi değil, aynı zamanda insanı karakterize eden bir eğilimin doğal gelişimidir (Humboldt 1988: 214). Dolayısıyla dil hem düşünceyi kuran, oluşturan ve inşa eden bir etkinliktir hem de insanı insan olarak belirleyen bir temayülün doğal gelişimidir. Ancak bu gelişim salt fizyolojik temellerle açıklanabilecek bir içgüdü gelişimi değildir. Bu gelişim dolaysız bir bilinç edimi olmasa da, yine de yalnızca bilinç ve özgürlükle donatılmış bir varlığa ait olabilir ve böyle bir varlığın bireyselliğinin derinliğinden ve içindeki güçlerin faaliyetinden kaynaklanır. Doğal gelişimin bireysel bir gerçeklikle olan bağlantısından ve diğer ikincil nedenlerden dolayı, böyle bir gelişme aynı zamanda insanı dünyada çevreleyen koşullara tabidir. Bu noktada Humboldt dilde iki kurucu ilke ayırt eder. Birincisi, dilin oluşumu ve kullanımıyla ilgili bütün zihinsel yeti ya da kapasite olarak tanımladığı içsel dil duyusudur (*der innere Sprachsinn*). İkinci ilke ise ses duyusudur (Humboldt 1988: 214).

Kişi ses aracılığıyla başkasına bağlanır, onunla ilişkiye girer. Dilin, anlayan bir dışsal varlığa yöneltilmiş olmak, sesin de başka bir bireyde bir yankı ve tınlama uyandırmak istediğini ifade eden Humboldt, insan yaşamını zorunlu olarak toplumsallığa ve bir arada olmaya bağlar. Ona göre birey, her zaman kendi ulusunun, o ulusun ait olduğu ırkın ve tüm türün bütünüyle bağlantılıdır (Humboldt 1988: 41). Hegel'in de deyişiyle "bireyler halka aittir; her birey kendi halkının çocuğudur" (Hegel 2016: 129). Humboldt birey ile onu çevreleyen kitle -buna bireyin ait olduğu ulus ve halk, içinde yaşadığı toplum da demek mümkündür- arasında bir bağ kurar ve bireyin her etkinliğinin dolaylı da olsa bir dereceye kadar

kitleye ait olduğunun altına çizer (Humboldt 1988: 42). Bu bakımdan dilsel etkinlik de ulusal ve toplumsal bir biçime sahip olmak durumundadır. Humboldt dili, bireyle olduğu kadar bütünle de ilişkili görür. Bunun sebebi ise birey ile ulusu arasında kurulan ayrılmaz ilişkidir. Humboldt açısından bireysel olan aynı zamanda ulusa ait olandır; birey ulusun niteliklerini kendinde taşır. Dolayısıyla dil yalnızca bireyin duygu ve düşüncelerinin bir yansıması değil, bireyin mensup olduğu halkın ya da ulusun temel nitelik ve özelliklerinin de dışsallaşmasıdır, görünür hale gelmesidir.

Humboldt açısından bir ulusun kendine özgü nitelikleri ve bireysellikleri, her düşünce biçimini başka bir halkta ona benzeyen düşüncelerden ayıran bir ulusal tekbiçimlilik (Alm. *Gleichförmigkeit* / Ing. *Uniformity*) yaratır. Bu tekbiçimlilikten o dilin karakteri doğar. Her dil, ulusun özellikleri aracılığıyla belirli bir nitelik kazanır ve aynı zamanda dilin ulus üzerinde de belirleyici bir ters etkisi vardır (Humboldt 1988: 152). Yani Humboldt, dilin ulusun karakterinden etkilendiğini ve ulusal karakterin de dilden etkilendiğini iddia eder. Dolayısıyla dilsel karakter ile ulusal karakter karşılıklı olarak birbirini belirler. Humboldt dilin karakterinden dilin sesbilgisel (*phonetic*), sözdizimsel (*syntactic*) ya da sözlüksel (*lexical*) yapısını ya da biçimini kast etmez. Onun açısından zihnin dille iç içe geçmesini daha doğru bir şekilde takip edebilmek için dilin sabit ve dışsal niteliği olarak dilbilgisel ve sözlüksel biçim ve yapısını karakterinden ayırmamız gerekir. Karakter, dilde tıpkı ruh gibi ikamet eder ve ona hâkim olmaya başladığımız andan itibaren her dilin üzerimizde yarattığı etkiyi yaratır. Ancak bununla bu etkinin dış yapıya yabancı olduğu kastedilmemektedir (Humboldt 1988: 149) Dilin karakteri esasen o dili konuşanların ulusal karakterinin bir ifadesi ve yansımasıdır.

Bir ulusun karakteri ise, belli bir ruh haline, duygu durumuna veya yatkınlığa yönelik bir eğilimdir. Ulusal karakter, ulusal geleneklerle, giyimle, dinsel ve ahlaki huylarla ve dille özdeş sayılmamalıdır. Ulusun ürünlerine izinsiz giren ama hemen göze çarpmayan incelikli bir duygu ya da içgüdüsel bir ruh durumu olarak bu ürünlerin arkasında gizlidir. Dolayısıyla ulusal karakter, ulusal çeşitliliği ve farklılığı

açıklayan bir hipotez ve içsel düşünüşe yapılan bir vurgu olarak tanımlanabilir (Manchester 1985: 105). Bir halkın doğal yakınlığının bir örneğine dayanan ulusal karakter, halkın bireylerinin her birinde ortak olarak bulunan duygulanımsal bir karakterdir. Ulusun birliğinin arkasında duran etkiler toplamı ve bunun oluşturduğu bir tür duygudur (Altuğ 2017: 80,81). Humboldt ulusal karakteri ulusun zihinsel özellikleri, ulusun zihinsel kendine özgülüğü, ulusun zihinsel bireyselliği ve ulusun ya da halkın tını ile daima benzer anlamda kullanır. Dolayısıyla bir ulusun karakteri, ulusun tınına ve ulusa özgü niteliklere gönderme yapar.

Humboldt'a göre, ulusal karakter doğal çevrede, yaşamsal alanlarda ve eylemler tarafından sürdürülür, güçlendirilir ve hatta bir dereceye kadar yaratılır. Ancak aslında bu, normal olarak soy topluluğuyla açıklanan doğal mizaç ve eğilimlerin benzerliğine dayanır. Yani aynı doğal mizaç ve eğilimlere sahip topluluklar bir ulus meydana getirir. Humboldt açısından doğal mizaç ve eğilimlerin benzerliğinin açıklanmasında dilin rolü göz ardı edilemez. Çünkü sesin anlam ile eşleşmesi, eğilim ve mizaçtan daha az anlaşılabilir bir şey değildir. Kavramlar ve sözcükler parçalara ayrılabilir ancak yine de düşüncenin sözcükle nasıl eşleştiği sır olarak kalır. Bu nedenle bireyselliğin en ilkel ilişkileri bakımından dil ve ulusların temeli birbirleriyle doğrudan benzerlik taşır. Ancak dilin etkisi daha güçlü ve belirgindir ve ulus kavramı esas olarak dil üzerine kurulmuş olmalıdır. İnsan doğasının gelişmesi, dilin gelişmesine bağlı olduğundan, ulus kavramının kendisi, dili bir şekilde oluşturan bir insan topluluğu manasına gelir. Yani ulus kavramı, esasen aynı dile sahip insan kitlesi anlamına gelir (Humboldt 1988: 152,153). Humboldt açısından tarihsel araştırmalar, bir ulusun kendi dilinden önce var olabileceği, başka bir ifadeyle bir dilin ancak kendi milleti tarafından geliştirilebileceği varsayımını hiçbir şekilde haklı çıkarmaz (Humboldt 1905: 424).

Bu açıklamalar ışığında, kökensel olarak bakıldığında yani ulus kavramının nasıl ortaya çıktığı ya da ulusun nasıl yaratıldığı soruları sorulduğunda dil ve ulus arasında bir öncelik ve sonralık durumu olduğu söylenebilir. Dil, insanlığın içsel bir

gereksinimi için bir şekilde ortaya çıkar. Dil ortaya çıktıktan sonra aynı dili konuşanların oluşturduğu topluluğa Humboldt ulus demektedir. Dolayısıyla ulus, aynı dili konuşanların oluşturduğu bir topluluk olarak doğar. Burada meselenin aydınlatılması için Hegel'den yararlanabiliriz. Hegel de tıpkı Humboldt gibi ulus ile halk arasında bir ayrıma gitmez. Hegel için de halklar esasen uluslardır ve doğal bir varoluşla karşımıza çıkarlar. Ulusların dayandıkları ilke de doğal bir ilkedir. Hegel açısından bu doğal ilkeler birbirinden ayrı olduğu için, halklar da doğallıkla birbirinden ayrıdır (Hegel 2016: 71). Hegel'in ulus ya da halkların birbirlerinden ayrılmasını sağlayan ilke olarak belirlediği doğal ilke, Humboldt'da dil olarak karşımızda durur. Humboldt için halkların doğal varoluşları dilden bağımsız değildir. Dolayısıyla Humboldt düşüncesinde halkları birbirinden ayıran doğal ilke dildir. Ulusal karakter ve dilsel karakter arasında karşılıklı bir etkilenme olmasına rağmen, kökensel olarak bakıldığında bir ulusun ortaya çıkmasını sağlayan konuşulan dildir. Peki bir şekilde ortaya çıkan dil ile aynı dili konuşanların meydana getirdiği topluluk olarak ulusun bağlantısı nasıl sağlanır? Dil ulusu ve ulus dili nasıl ve ne zaman etkilemeye başlar?

Robert L. Brown, bir dilin ulusal karakteri ne ölçüde etkilediğini ve ondan ne ölçüde etkilendiğine karar vermenin zorluğuna işaret ederek, bu zorluğun sebebinin ise hem ulusların hem de dillerin kökenlerinin geçmişte kaybolmuş olması olarak belirler. Onun açısından ulusların ve dillerin kesin bir köken tarihi yoktur ve bu nedenle ulus ve dilin birbirini etkilemeye başladığı zamanı belirlemek mümkün değildir (Brown 1967: 81). Manchester ise, Humboldt'un bu problemi soruşturmanın ötesinde gördüğünü çünkü genel olarak diller ve ulusların bağlantısının kayıtlı tarihten daha eskilere dayandığını düşündüğünü ifade eder. Ancak Manchester açısından bu düşünce, orijinal nedensel öncelik sorununu, yani farklılığın ilk belirleyici kaynağı hakkında soruyu çözmeyi imkânsız hale getirir. Fakat Humboldt, dil sorununun kökenini felsefi bir sorun olarak değil, tarihsel bir sorun olarak değerlendirir. Bu nedenle her zaman her ikisi de belirli bir karaktere sahip olan bir dil ile ulusun birleşimiyle ilgilenir (Manchester 1985: 110). Yani

Humboldt, zaten bir karaktere sahip olan dil ve ulusun birbirleriyle karşılıklı etkilerini soruşturur.

Humboldt dilin kökeni sorununu felsefi bir sorun olarak görmez ancak dilin ortaya çıkmasının sebebinin belirler. Ona göre dilin ortaya çıkmasının nedeni insanlığın içsel bir ihtiyacı ve gereksinimidir. Dil yalnızca toplumsal hayatı sürdürmek için dışsal bir gereklilik değil, aynı zamanda insanın kendi doğasında bulunan, zihinsel güçlerinin gelişmesi ve bir dünya görüşüne ulaşması için vazgeçilmezdir. Çünkü insan o dünya görüşüne başkalarıyla ortak düşünme yoluyla açıklık ve netlik kazandırır (Humboldt 1988: 27). Dolayısıyla Humboldt dilin nasıl ortaya çıktığını önemli bulmasına rağmen, ne zaman ortaya çıktığı sorunuyla ilgilenmez. Daha ziyade neden ortaya çıktığıyla ve daha önemlisi ortaya çıktıktan sonraki durumuyla ilgilenir. Esasen dil, üzerinde değerli bir varsayımda bulunabileceğimiz herhangi bir kanıtın olmadığı eski bir doğa durumunda meydana gelmiş olabilir; bilinen tüm dillerin de uzun bir geçmişi vardır. Bu nedenle Humboldt'un teorisi kökenle ilgili değil, biçimlenme ile ilgilidir (Aarsleff XX: 1988). Dilin karakterinin ilk biçimlenmesi hakkında tarihsel bir açıklamaya ulaşılmaya da, en azından hâlihazırda var olan ulusal karakter ile dilsel karakter arasındaki etkileşim sürecinin incelenmesine olanak tanıyan tarihsel bir paralellik vardır. Bu da eski dillerden yeni dillerin geliştirilmesidir. Humboldt dilin karakterini belirleyen etkilerin incelenmesinde bir odak noktası olarak Latin kökenli dillerin gelişiminin değerini vurgular. Bir dilin karakteri, biçimlenme sürecinde ona tesir eden etkilerin bir sonucudur. Bunların arasında ona biçim veren konuşmacıların ulusal karakteri de öne çıkmaktadır. Ancak bu görüş, dilin o dili konuşanlar üzerinde bir etkisi olduğu ve konuşmacıların her birinin bir dünya görüşü belirlediği fikriyle çelişmez. Önce dil biçimlenir, karşılıklı biçimlendirici etkisi daha sonra gelir. Bu nedenlerden dolayı Manchester açısından ulusal karakterin dil üzerindeki etkisi büyük olasılıkla dilin ulusal karakter üzerindeki etkisinden önce gelir (Manchester 1985: 111).

Ancak Humboldt'un ne ulus ve dilin ilk olarak birbirini etkilemeye başladığı zaman konusunda ne de hangisinin önce olduğu konusunda bir soruşturması ve kaygısı yoktur. O, dil ortaya çıktıktan sonra olup bitenleri gösterme niyetindedir. Humboldt dil ve ulustan hangisinin önceliği olduğuna karar vermeye kalkmadan önce zaten var olan diller arasındaki farklılığın gerçek açıklayıcı ilkesinin ve belirleyicisinin ulusların zihinsel ve tinsel güçleri ve özellikleri olduğunu görmemiz gerektiğini söyler (Humboldt 1988: 47). Onun deyişiyse "dillerin yapısı insanlar arasında farklılık gösterir çünkü ulusların tinsel özellikleri farklıdır" (Humboldt 1988: 47). Yukarıda Humboldt'un dilin yapısı ve karakterini aynı görmediğine değinmiştik. Ancak bu alıntıda dillerin yapısından kastedilen dilin sözdizimsel ya da sesbilgisel yapısı değil, aslında dilin bütünüdür. Dolayısıyla Humboldt diller arasındaki farklılıkları, ulusların tinsel özelliklerinin farklılığına bağlar. Esasen dillerin karakterinin farklı olmasının nedeni ulusal karakterin farklı olmasıdır. Buradaki temel iddia, farklı dillerin ortaya çıkmasının ulusların tinsel niteliklerine bağlı olduğu değil, bir şekilde ortaya çıkmış tek tek diller arasındaki karakter farklılığının ulusun tinsel özelliklerine bağlı olduğudur. Yani bir dilin doğmasını sağlayan ulus değildir, zaten var olan dillerin farklı olmasının sebebi o dilleri kullanan ulusların tinsel farklılıklarıdır. Dolayısıyla ulus-dil ilişkisi bağlamındaki problem bir köken problemi değildir.

Humboldt açısından dili dışsal etkenlerden ayırmak olanaklı değildir. Bu nedenle aslında karakter, dili canlandıran tindir. Dolayısıyla dilin karakterinden kasıt dilin tinidir ve bu tin de bir ulusun tinsel bireyselliğinin sürekli işleyişinin doğal bir sonucudur (Humboldt 1988: 153,154). Humboldt için dil adeta bir halkın tininin dış görünüşüdür; dil ise onların tinidir. Bir halkın dili tinidir ve tini de dilidir; halkın tini ve halkın dili bir ve aynı şeydir. Bir ulusun bireyselliği ve dil yapısı ayrılmayacak biçimde birleşir ve ikisi iç içedir (Humboldt 1988: 46). Bu bireysellik, sözcüklerin genel anlamlarını her zaman aynı bireysel biçimde ele alır, onlara aynı çağrışım ve duygularla eşlik eder ve fikirleri aynı açılardan birleştirir. Böylelikle dile karakteristik bir renk verir. Bu nedenle her dilden ulusun karakterini çıkarmak

mümkündür (Humboldt 1988: 153,154). Dil de, insanı geliştirir ve entelektüelleştirir. Gelişmenin aracı olan diller, o kadar belirgin bir karakter kazanır ki, ulusun karakteri gelenek, davranış ve edimlerinden ziyade dil yoluyla daha iyi tanınabilir. Humboldt, dilsel kullanımlarını yeterince derinlemesine inceleyemediğimiz halkların bize çoğu zaman olduklarından daha tek biçimli görünmelerinin nedeninin bu olduğunu söyler. Onların ayırt edici özelliklerini göremeyiz çünkü bunları görmemizi sağlayacak dilsel gereçler bize iletilmez (Humboldt 1988: 153). Dolayısıyla dil daima bireyin ait olduğu ulusu ile birlikte biçimlenir, inşa edilir ve gelişir. Humboldt için dil, konuşma yoluyla biçimlenir ve konuşma da duygu ve düşüncelerin ifadesidir. Bir ulusun veya halkın düşünme ve algılama tarzı, dilinin de rengini ve karakterini oluşturur (Humboldt 1988: 148,149). Dilin dili konuşanlar üzerinde etkisi vardır. Aynı zamanda dil de konuşma sayesinde form kazanır. Esasen konuşma da yalnızca bireyin değil, aynı zamanda ulusun da düşüncelerinin yansımasıdır. Bu bakımdan Humboldt açısından dilsel karakter ve ulusal karakter arasında karşılıklı bir etkileme vardır. Ulusun zihinsel ve tinsel özellikleri zaten ortaya çıkmış olan dilin karakterini de belirler. Dil de benzer bir ters etkiye sahiptir. Humboldt'un temel iddiası dilin karakteri ile ulusal karakterin birbirini karşılıklı olarak etkilediğidir.

3. Eleştiriler, Değerlendirme ve Sonuç

Brown, Humboldt'un ulusal karakter ve dil arasındaki ilişkiye dair görüşlerinin temel olarak iki kaynağa dayandırılabilirliğini söyler. Her şeyden önce Almanca konuşanların Alman ulusuyla özdeşleştirilmesi çevreci düşüncenin ana geleneğinden kaynaklanır. Bu geleneğe göre, bir ulusun karakteri ve dili uzun tarihsel süreç boyunca ortak bir çevrenin etkisine eşit derecede bağlıdır. İkincisi, Alman ulusunun Alman dilini konuşanlarla özdeşleştirilmesi, İngiliz ve Fransız edebiyatının karşısında Alman edebiyatının statüsüne ilişkin bir edebi ve estetik kaygıdan kaynaklanır. Yani Alman dilinin edebi potansiyeline dikkat çekerek Alman edebiyatının statüsünü yükseltme girişimleri kaçınılmaz olarak diğer uluslarla

çekişmeyi de beraberinde getirir. Bu çekişmeden Alman dilinin, Alman dehasını göstermenin gerekli ifade aracı olduğu sonucu çıkar. Bu aslında yeni doğmakta olan Alman milliyetçiliğinin bir yönüdür. Dil ve ulusallık arasındaki özdeşleştirme, dilin ulusal duygunun, duyarlılığının ve hassasiyetinin neredeyse tek bağı olduğu düşüncesini meydana getirir (Brown 1967: 70,71). Dolayısıyla Humboldt'un dil ve ulusal karakter arasında kurmak istediği ilişkinin kaynağında politik faktörler vardır. Esasen o, yaşadığı çağın politik atmosferinden etkilenir. Dil ve ulusal karakterin birbirini karşılıklı olarak etkilediği iddiası, Humboldt'un içinde yaşadığı dönemin politik koşullarının bir yansımasıdır. Bu noktada Maurice Leroy'e göre, Humboldt'un ulusal karakter ve dil arasında kurmuş olduğu ilişkide, onun sonuçlarını güçlülükle öngörebileceği bir ırksal psikoloji sisteminin ana hatları yer alır. Bu, Nazi Almanya'sının ırkçı teorilerine sözde bilimsel bir gerekçe bile oluşturmuş olabilir (Leroy 1967: 27). Dolayısıyla Humboldt'un dil ve ulus arasındaki ilişkiye getirdiği felsefi çözümlerinin kaynağında politik faktörler ve bu çözümlenin de politik sonuçları vardır. Ancak elbette Humboldt'un çözümlerinin politik sonuçlarını dikkate alıp almadığını bilmeye olanak yoktur.

Dil ve ulus arasında kurulan ilişkinin kaynağında politik faktörlerin yanı sıra felsefi etmenler de vardır. Bilinen çeşitli doğal diller ve bunları konuşan ulusların özellikleri arasında varsayılan ilişki, esasen Alman romantik yazarlarının zihninde var olan dilin toplumsal doğasına dair tasarımıdır. Dile toplumsal bir olgu olarak bakılır ve dil belirli bir bireysel konuşmacının değil, bir ulusun mülkiyeti olarak görülür. Humboldt da dili bireysel bir mülkiyetten ziyade toplumsal bir mülkiyet olarak görür ve bu görüş dilin kolektif kökenine olan inançla sıkı sıkıya bağlıdır. Dilin kolektif kökenine ilişkin bu görüş, dilin gelişmiş aşamasındaki kolektif doğasına ilişkin görüşle ve dili kullananların temel gruplaşması olarak ulus görüşüyle birleşir (Brown 1967: 83,84). Humboldt, temel olarak dilin karakteri ile ulusal karakterin birbirini karşılıklı olarak etkilediğini iddia eder. Ancak etkileme hususunda, dil ve ulustan hangisinin önceliği olduğuna karar vermememizi önerir ve bir öncelik sonralık tartışmasına girilmemesi gerektiğini söyler. Fakat ulusal

karakter ve dil arasındaki ilişkide birtakım belirsizlikler vardır ve bu belirsizlikler bir öncelik sonralık durumunun düşünülmesine neden olur.

Brown, Humboldt'un yukarıda da değindiğimiz bazı pasajlarında ulusal karakter ile dil arasındaki ilişkinin yakınlığına dair görüşlerinin aşırı olduğunu söyler. Humboldt halkın tını ile halkın dilini bir ve aynı şey olarak görmesine rağmen, dilin gelişiminin bağımsızlığını ya da halkların tinsel yaşamı üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaz. Fakat ulusun dil üzerindeki etkisini belirgin bir şekilde ortaya koyar (Brown 1967: 83). Dolayısıyla ulusal karakterin dil üzerindeki etkisinin çok belirgin bir şekilde ortaya konması ve dilsel karakterin etkisine yeterince değinilmemesi, ulusal karakterin dilsel karakterin oluşumuna önceliğinin olduğunu sezdirir. Brown bu görüşün temsilcilerinden biri olarak gösterilebilir. Brown'un yanı sıra Manchester da ulusal karakteri, dilsel çeşitliliğin bir nedeni olarak belirleyerek ulusal karakterin bir önceliği olduğunu iddia eder (Manchester 1985: 104,105). Onun açısından ulusal karakter, dil de dâhil olmak üzere ulusun çeşitli etkinliklerinde ve ürünlerinde yol gösterici bir ilke olarak işler (Manchester 1985: 116). Manchester'a göre Humboldt, yalnızca dil ve ulusal karakter arasında süregelen etki ilişkisini araştırmakla ilgilendiği için etkinin her iki yönde de işleyebileceğini belirtmekte herhangi bir çelişkinin olmadığını düşünür. Böyle olunca da esasen etkinin yönü sorunu arka planda kalır (Manchester 1985: 116). Etkinin her iki yönde işlediğine şüphe yoktur ancak ilk etkinin nereden başladığı konusunda şüphe olması çok doğaldır. Çünkü Humboldt'un cümleleri ilk etkinin ulusal karakterden başladığını sezdirir.

Altuğ ise öncelik sonralık meselesine bir taraf olmamasına rağmen, öncelik sorununun Humboldt açısından belirsiz görüldüğüne dikkat çeker. Dillerin ve ulusların kökenine ulaşamamasını da bu belirsizliğin sebebi olarak gösterir. Onun açısından ulus ve dil için bir başlangıç noktası varsaymak olanaklı olmadığı için öncelik sorunu daima belirsizliğini korumaktadır (Altuğ 2017: 83). Bedia Akarsu da dil mi ulusu belirler, yoksa ulus mu dili belirler? sorusunu sorarak öncelik

problemine işaret eder ancak Humboldt'un dil incelemeleri bize dilin mi ulusu önce belirlediği yoksa ulusun mu dili önce belirlediği sorusunu yanıtlamadığını söylediğini ifade etmekle yetinir (Akarsu 1984: 51).

Humboldt, dil ve ulus ilişkisi bağlamında bir öncelik sonralık tartışmasına girilmemesi gerektiğini söylemesine rağmen, yukarıdaki açıklamalardan hareketle, Humboldt yorumcularının 'öncelik' meselesini bir problem olarak gördükleri açıktır. Esasen Humboldt diller arasındaki farklılığın gerçek açıklayıcı ilkesinin ve belirleyicisinin ulusların zihinsel güçleri ve tinsel özellikleri olduğunu söylemekle ve diller arasındaki farklılığı ulusların tinsel özelliklerine bağlamakla ulusal karakterin dil üzerindeki etkisini dilin ulusal karakter üzerindeki etkisinden önce geldiğini imler. Tarihsel olarak ilk ulusların ve dillerin ne zaman ortaya çıktığı ve birbirlerini etkilemelerinin ne zaman başladığını tespit etmek zor olsa da, dil ve uluslar ortaya çıktıktan sonra, eğer aralarında bir etkileşim olacaksa, bu etkileşimin ilk olarak ulusal karakterden başlaması gerekir. Çünkü dilin karakteri halkın kültürel özellikleri ile biçimlenir. Belirli bir kültüre, tine ve kendine özgülüğe sahip bir ulus olmadan dilin bir karakter kazanması mümkün görünmemektedir. Ancak dil gelişip dönüştükçe söz konusu etkileşimin karşılıklı olduğu da kuşku götürmez.

Burada belirtilmesi gereken başka bir husus vardır. Bu da etkileşim başlamadan önceki durumla ilgilidir. Ulusal karakterin dilin karakterini belirlemeye daha önce başladığı konusunda bir iddiamız var. Ancak kökensel olarak dilin mi yoksa ulusun mu önce geldiği sorusu karşımızda durur. Tarih araştırmalarının dil ve ulusun ne zaman ortaya çıktığını belirleyemediğini söyleyebiliriz ancak hangisinin daha önce ortaya çıktığını Humboldt bize söyler. Humboldt için aynı dile sahip topluluklar ulusu ya da halkı meydana getirir. Ulus, aynı dili konuşanların oluşturduğu bir topluluk olarak doğar (Humboldt 1988: 153). Yine Humboldt, tarihsel araştırmaların, bir ulusun kendi dilinden önce var olabileceğini, bir dilin ancak kendi ulusu tarafından geliştirilebileceği varsayımını hiçbir şekilde haklı çıkarmadığını ileri sürer (Humboldt 1905: 424). Dolayısıyla kökensel olarak dilin

ulustan önce geldiği kolaylıkla söylenebilir. Bu, yorumcuların göremedikleri, kaçırdıkları, dikkat etmedikleri ya da önemsemedikleri bir durumdur.

Köken bakımından dilin bir önceliği söz konusudur. Ancak Humboldt ulus-dil ilişkisi problemini köken ile ilgili bir problem olarak görmez. Onun teorisi kökenle değil, biçimlenme ile ilgilidir. Dil de daima ait olduğu ulus ile birlikte biçimlenir. Humboldt dil gelişmeye başladıktan sonra bu biçimlenmenin karşılıklı olduğunu söyler. Ancak yukarıda anlatılanların da gösterdiği gibi, Humboldt'un iddiasının aksine önce dil biçimlenir, karşılıklı biçimlendirici etkisi daha sonra gelir.

The Relationship between National Character and Language in Wilhelm von Humboldt

Summary

Sedat BİNGÖL

Assist. Prof. Dr.

Mardin Artuklu University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Mardin, TR.

ORCID: 0000-0002-8431-4159

sedatbingol2@gmail.com/sedatbingol@artuklu.edu.tr

Introduction

The Humboldt's fundamental claim regarding the relationship between national character and language is that national character and language mutually determine, influence and shape each other. However, he avoids entering into the argue about whether language first shapes the national character or whether national character first shapes the language. In fact, he does not see this as worth discussing. In this text, I will try to clarify Humboldt's views on the relationship between national character and language, and also show that the issue of 'priority', which he did not address, remains a problem. In doing so, I will put forward the argument that language was originally a priority, but after the nation came into being, the national character had a priority in shaping the language.

In order to make all these issues more understandable, it is first necessary to explain Humboldt's views on the nature of language. When focusing on Humboldt's views on the nature of language, it becomes clear that he does not see language merely as an expression of thought and emotions. At the heart of his views on language is the belief that there is a unity between language and thought. Therefore, the first part of this study will be devoted to the language-thought relationship. Clarifying this relationship will provide a better understanding of the connection between national character and language. The second part will focus on this connection and relationship.

1. The Relationship Between Language and Thought

According to Humboldt, there is an identity between language and thought. For Humboldt, who claimed that language and thought are inextricably intertwined, "it is impossible to think without language" (Humboldt 1906: 323). For Humboldt, language is a constructive element that shapes thought. Language does not only indicate, show and represent; it has a creative power. In this respect, thinking requires language. Humboldt, who argues that language and thought are inextricably linked, claims that mental representations and ideas cannot become concepts without language. From his point of view, intellectual activity is externalized in speech through sound and becomes perceptible by the senses. However, there is no producing produced relationship here. That is, we cannot say that intellectual activity produces language; intellectual activity

has to connect with sound. Otherwise, thinking does not become clear, the mental representation cannot become a concept (Humboldt 1906: 374,375; Humboldt 1988: 54,55).

For Martin L. Manchester, the claim that thinking is discursive and realized by language is a type of claim that has been put forward from time to time in the history of philosophy, but most of the time it has been put forward in an unclear and unclarified way. Humboldt is part of this tradition, and his arguments are based on a view of thought and language that was present in philosophers before him (Manchester 1985: 41). Manchester argues that members of this tradition include G. W. Leibniz and John Locke, and places Humboldt within this tradition. Taylan Altuğ, on the other hand, argues that Humboldt's argument that thinking requires language and that language is the founding element of thought can be based on Johann Georg Hamann and Johann Gottfried Herder. From the point of view of Altuğ, Humboldt continues the discussion initiated by Hamann and Herder against the language understanding of Enlightenment philosophy. Enlightenment philosophy sees language and thought as two different activities and portrays language merely as a means of communicating thought (Altuğ 2017: 60-62). Hamann and Herder oppose Enlightenment thought and underline that language is a constructive and productive component of the thought. According to Altuğ, Humboldt is a follower of these two thinkers. Ernst Cassirer, on the other hand, connects Humboldt's philosophy of language to Kant's critical epistemology. For Cassirer, what Kant describes as the success or skill of judgment, Humboldt shows as possible only with language in the concrete life of the mind. Therefore, Humboldt argues that the objectification of thought can occur through the objectification of language (Cassirer 2013: 116,117).

Manchester bases Humboldt's arguments on the views on language and thought of philosophers who came before him, such as Leibniz and Locke. Altuğ claims that the source of Humboldt's discussion on language being the constitutive element of thought is Hamann and Herder. Cassirer, on the other hand, argues that Humboldt's view that language shapes thinking is based on Kant. Each thinker's philosophical interests, research areas, and even approaches to problems are shaped by the traditions of thought from which they emerge. Therefore, it is quite natural that Humboldt was influenced by thinkers who had dealt with similar subjects before him, or that there was a commonality between their thoughts. In conclusion, as what we have examined above shows us, for Humboldt there is a unity and identity between language and thought, and language is the creative and constitutive element of thinking.

2. The Relationship Between National Character and Language

The fact that language does not only point out, represent and add some words to thoughts, but also creates the thought reveals its creativity. To underline this creativity, Humboldt states that language is an activity; "in itself it is no product (*Ergon*), but an activity (*Energieia*)" (Humboldt 1988: 49). In Humboldt, language is the productive activity of speech and language. He does not make a fundamental distinction between language and speech; language is essentially speech. Humboldt uses the words *ergon* and *energeia* because he sees language not as a dead product or work (*ergon*), but rather as a production, creation, and internal mental activity (*energeia*). Therefore, Humboldt underlines that language is *energeia* in order to show its actual and real dimension.

A person connects to another person through sound and enters into a relationship with him/her. Humboldt, who states that language wants to be directed to an external being that understands, necessarily connects human life to sociality and being together. According to him, the individual is always connected with his nation, the race to which that nation belongs, and the entire species (Humboldt 1988: 41). Humboldt sees language as related to the whole as well as to the individual. The reason for this is the inseparable relationship established between the individual and his/her nation. For Humboldt, what is individual is also what belongs to the nation; the individual carries the qualities of the nation within himself. Therefore, language is the manifestation of the basic qualities and characteristics of the people or nation to which the individual belongs.

For Humboldt, every language acquires a certain quality through the characteristics of the nation, and at the same time, the language also has a decisive inverse effect on the nation (Humboldt 1988: 152). That is, Humboldt claims that language is affected by the character of the nation and that the national character is affected by the language. Therefore, linguistic character and national character mutually determine each other. According to Humboldt, since the development of human nature depends on the development of language, the concept of nation itself means a human community that somehow forms a language. In other words, the concept of nation essentially means a mass of people who have the same language (Humboldt 1988: 152,153). Language emerges in some way as a response to an inherent need of humanity. After the language emerged, Humboldt called the community of people speaking the same language a nation. Therefore, a nation is born as a community of people speaking the same language. However, Humboldt says that before we try to decide which has priority, language or nation, we must see that the real explanatory principle of the difference between already existing languages is the spiritual/mental powers and characteristics of nations. Thus, Humboldt attributes the differences between languages to the differences in the spiritual/mental characteristics of nations. The basic claim here is that the differences in character between individual languages that have somehow emerged depend on the spiritual/mental characteristics of the nation.

Language is always shaped, constructed and developed together with the nation to which the individual belongs. For Humboldt, language is formed through speech, and speech is the expression of feelings and thoughts. The way a nation or people thinks and perceives determines the color and character of its language. Essentially, speech is a reflection of not only the individual's thoughts but also the nation's thoughts. In this respect, for Humboldt, there is a mutual influence between linguistic character and national character. The mental and spiritual characteristics of the nation determine the character of the language that has already emerged. Language also has a similar counter-effect.

Conclusion

Humboldt basically claims that the character of the language and the national character mutually influence each other. However, in terms of influence, he suggests that we should not decide which of the two has priority: language or nation, and says that we should not enter into a discussion of priority or posteriority. However, there are some uncertainties in the relationship between national character and language, and these

uncertainties lead to the consideration of a priority-posteriority situation. My basic claim here is this: There is a priority of language in terms of origin. However, Humboldt does not see the problem of nation-language relations as a problem related to origins. His theory is about formation, not origin. Language always takes shape together with the nation it belongs to. Humboldt says that once language begins to develop, this formation becomes reciprocal. However, contrary to Humboldt's claim, language is formed first and its reciprocal formative effects come later.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Aarsleff, H. (1988). Introduction. *On Language: The Diversity of Human Language-Structure and its Influence on the Mental Development of Mankind* (ss. vii-lxv). Cambridge: Cambridge University Press.

Akarsu, B. (1984). *Wilhelm von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Altuğ, T. (2017). *Dile Gelen Felsefe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Aristoteles, (2014). *Metafizik* (çev. A Arslan). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Aristoteles, (2016). *Metafizik* (çev. Y. G. Sev). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power* (trans. by G. Raymond and M. Adamson). Cambridge: Polity Press.

Brown, R. L. (1967). *Wilhelm von Humboldt's Conception of Linguistic Relativity*. The Hague/Paris: Mouton.

Cassirer, E. (2013). *The Warburg Years (1919-1933): Essays on Language, Art, Myth, and Technology* (trans. by S. G. Lofts with A. Calcagno). New Haven/London: Yale University Press.

Chomsky, N. (2015). *Aspect of the Theory of Syntax*, Cambridge/Massachusetts/London: The MIT Press.

HegeL, G. W. F, (2016). *Tarihte Akıl* (çev. Ö. Sözer). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Humboldt, W. (1905). *Gesammelte Schriften* (Band IV). Berlin: B. Behr's Verlag.

Humboldt, W. (1906). *Gesammelte Schriften* (Band V). Berlin: B. Behr's Verlag.

Humboldt, W. (1907). *Gesammelte Schriften* (Band VII). Berlin: B. Behr's Verlag.

Humboldt, W. (1988). *On Language: The Diversity of Human Language-Structure and its Influence on the Mental Development of Mankind* (trans. by P. Heath). Cambridge: Cambridge University Press.

Humboldt, W. (2011). *Klasik Alman Dil Felsefesi Metinleri: Herder-Fichte-Humboldt* (çev. ve der. G. Aytaç). *Dil Yapılarının Çeşitliliği ve Bunun İnsan Neslinin Zihinsel Gelişimine Etkisi* (çev. G. Aytaç, ss. 109-167). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Kula, O. B. (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Leroy, M. (1967). *Main Trends in Modern Linguistics* (trans. by G. Price). Berkeley/Los Angeles: University of California Press.

Manchester, M. L. (1985). *The Philosophical Foundations of Humboldt's Linguistic Doctrines*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

Miller, R. L. (1968). *The Linguistic Relativity Principle and Humboldtian Ethnolinguistics*. The Hague/Paris: Mouton.

Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual.

Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus Logico-Philosophicus* (çev. O. Aruoba). İstanbul: Metis Yayınları.